

Askeri Darbe ve Müdahalelerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği

The Effect of Military Coup and Interventions on the Economic Performance: The Case of Turkey

Arif ÖZSAĞIR*
Gaziantep Üniversitesi

Özet

Geleneksel ekonomi bilimi, iktisadi analizlerde iktisadi hayatı dolaylı ama esaslı olarak etkileyen unsurları dışsal ya da sabit kabul eder. Oysa bu değişmez, sabit kabul edilen unsurlar ekonomiyi derinden etkileyen faktörlerdir. Sabit kabul edilen faktörlerin başında siyasal istikrar, adaletten yoksun yargı kararları, askeri darbe ve müdahaleler, oligarşik bürokratik yapı ve terör olayları gelmektedir. İlk bakışta ekonomi dışı gibi gözüken bu unsurların ülke ekonomileri üzerinde çok ciddi etkileri olduğu gözlenmektedir. Türkiye ekonomisinin performansının, ekonomi politikalarından ziyade siyasal kararlar, adaletten yoksun (tarafı) hukuksal kararlar, askeri kurumların siyasete ilişkin kararları ve terör eylemleri önemli belirleyicileri olmuştur. Bu çalışmada, askeri darbe ve müdahalelerin ekonominin performansı üzerine etkileri Türkiye örneği üzerinden ele alınmış ve ekonometrik bir model çerçevesinde hipotez doğrulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Siyasal İstikrar, Askeri Darbe, Askeri müdahale, Ekonomik büyüme

Abstract

Some factors that affect the economic life indirectly but substantially at the same time are assumed exogenous or fixed by the traditional economics. However, these factors are considered fixed are the factors that affect the economy deeply. Political stability, verdicts devoid of justice, military coups and interventions, oligarchical bureaucratic structure, and terrorism are important factors assumed to be fixed. Although these factors may seem irrelevant at first glance, they have crucial impacts on economies. Important determinants of Turkey's economic performance have been political decisions, the verdicts devoid of justice, in other words biased verdicts, military coups and interventions, oligarchical bureaucratic structure, and terrorism rather than economic policies. In this study, it is discussed that the effects of military coups and interventions on the performance of the economy in the context of Turkey example; and the hypothesis is validated within the framework of an econometric model.

Keywords: Political stability, Military coup, Military intervention, Economic growth

* Doç.Dr. , Gaziantep Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, e:mail: ozsair@gantep.edu.tr

*Türkiye Örneği***Giriş**

Ekonomi biliminde özellikle makro ekonomide bir ülkenin ekonomisi sadece pür ekonomik faktörlerle analiz edilmeye çalışılır. Oysa ekonomi, ekonomik verilerle analiz edilebilecek kadar basit bir olay değildir. İktisadi hayat son derece karmaşıktır. İktisadi analizlerde bu karmaşıklığı telafi etmek için geleneksel iktisat, iktisadi olay ve davranışları etkilemesi muhtemel birçok unsurdan sadece önemli olanlarını yani ekonomiyi dolaysız (direk) etkileyen unsurları ele alır ve analiz eder. Bir başka deyişle geleneksel ekonomi, iktisadi analizlerde iktisadi hayatı dolaylı ama esaslı olarak etkileyen unsurları dışsal ya da sabit kabul eder. Oysa bu değişmez, sabit kabul edilen unsurlar ekonomiyi derinden etkileyen faktörlerdir. Sabit kabul edilen faktörlerin başında siyasal istikrar, adaletten yoksun yargı kararları, askeri darbe ve müdahaleler, oligarşik bürokratik yapı ve terör olayları gelmektedir. İlk bakışta ekonomi dışı gibi gözükken bu unsurların ülke ekonomileri üzerinde çok ciddi etkileri olduğu gözlenmektedir.

Ekonomi, salt ekonomi politikaları ile yönlendirilebilen bir olay değildir. Dolayısıyla da bir ülkenin ekonomisi, siyasal kararlardan, yargısal kararlardan, askeri kurumların ülke yönetimi ile ilgili kararlarından hatta kurumlar arası çatışmalardan ve terör gibi insanlık dışı eylemlerden etkilenmediği düşünülemez. Bir ülkenin ekonomisinin sağlıklı analiz edilmesi, bu sayılan unsurların birer değişken olarak göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Aksi durumda ekonominin doğru yorumlanması mümkün değildir. Konuyu biraz daha açmak gerekirse ekonomi sadece ekonomi politikaları ile yani maliye politikaları (vergi ve harcama politikaları), para politikaları (merkez bankasının para arzına yönelik kararları), hazinenin teşvik politikaları, bankaların kredi politikaları, hükümetin ihracat ve ithalat politikaları ya da istihdam politikaları ile yönetebileceği bir alan değildir. Özellikle Türkiye ekonomisinin performansının, ekonomi politikalarından ziyade siyasi kararlar, adaletten yoksun (tarafı) hukuksal kararlar, askeri kurumların siyasete ilişkin kararları ve terör eylemleri önemli belirleyicileri olmuştur.

Bu çalışmada, askeri darbe ve müdahalelerin ekonominin performansı üzerine etkileri Türkiye örneği üzerinden ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde de belli aralıklarla siyasete doğrudan ve dolaylı askeri darbe ve müdahaleler yapılmıştır. Türkiye'deki ordu-siyaset ilişkisinin ve siyasete yapılan direkt ve endirekt askeri müdahale ve darbelerle siyasal istikrarsızlık sorunu arasında bir ilişki ve etkilenme var mıdır? Varsa ne kadardır? Ülke ekonomisine ve siyasete yapılan müdahalelerin ekonomi üzerine etkisinin boyutları ölçülebilir mi? Soruları bu makalenin ana temasıdır. Çalışmada ilkin kavramsal bir analiz başlığı altında makro ekonomik analizlerde izlenen yöntemle dönük bir eleştiri yapılmış ve makro ekonomik analizlerde dışsal kabul edilen değişkenlerin Türkiye ekonomisini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde konuyla ilgili literatür çalışmaları değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ampirik çalışmada kullanılan veri seti ve metodoloji tanıtılmıştır. Son bölümünde ise ampirik çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilmiştir

Kavramsal Analiz

Ekonomi, yaşama dair her şeyi etkileyen ve her şeyden de etkilenen disiplindir. Ekonomi bilimi, gerçek hayatı açıklamak için ekonomik modeller kurmuştur. Matematik temelli bu modeller ekonomi bilimini doğrusal çerçeveye sıkıştırmıştır. Oysa gerçek hayatta modellerdeki değişkenler karşılıklı olarak kuvvetli ve doğrusal olmayan bir şekilde etkileşirler (Acar, 2008, s. 49). Diğer taraftan modelci iktisatçılar son derece

karmaşık olan iktisadi hayatı modellerken, karmaşık yapının işleyişini açıklayabilmek için, açıklamak istedikleri iktisadi olayları ve davranışları etkilemesi muhtemel olan çok sayıda unsurdan sadece önemli saydıklarını modele dâhil etmişlerdir. Diğerlerini ise yok saymışlardır (Ünsal, 2007, 26). Dünya gerçeklerinin bir kısmını ceteris paribus (diğer koşullar sabitken) çerçevesinde devre dışı bırakarak oluşturulmuş bu modeller, optimizasyon matematiğini de kullanarak kendi içerisinde rasyonel iktisat teorileri geliştirilmiştir. Ancak bu çalışmalarını insanların gerçek ekonomik sorunlarının çözümüne bir katkı sağlamadığı ortaya çıkmıştır (Savaş, 2007, s. ix). Örneğin ekonomik hayatı en çok etkileyen teknolojik gelişmeler, birçok iktisatçının çalışmalarında dışsal faktör olarak ele alınmış ve teknolojik yenilikleri ihmal etmişlerdir¹. Aynı yaklaşımla ülke ekonomilerinin başarısını ve performansını yakından etkileyen siyasal istikrar, adaletten yoksun, taraflı yargısal kararlar, askeri kurumların ülke yönetimine yönelik karar, tercih ve bildirimleri ile mevcut bürokratik yapı ve terör olayları ekonomiyi derinden etkilemektedir. Bu unsurlar ekonomik analizlerde ceteris paribus perdelemesi kapsamında değerlendirilip analizlerde ihmal edilmektedir. Bir başka deyişle siyasal, sosyal ve askeri olayların ekonominin performansı üzerine önemli etkileri olacağı göz ardı edilmiş, ekonomik analizlerde ve ekonomi kitaplarında üzerinde durulmamıştır. Çalışmanın bu aşamasında sabit kabul edilen değişkenlerin ekonominin performansı üzerine etkileri irdelenecektir.

Siyasal istikrar ve ekonomi: Bir ülkenin ekonomik performansını etkileyen önemli unsurların başında siyasal istikrar gelmektedir. Siyasal istikrar, süreklilik ve sürdürülebilirlikle yakından ilişkili bir kavramdır. Basit anlamda, siyasal otoritenin sürekliliği ve siyasal sistemin çok sıklıkla değişim geçirmemesi (Eckstein, 1992, s. 183) olarak tanımlamak mümkündür. Siyasal istikrarı, istikrarsızlığa dönüştüren gelişmeler üzerine yapılan çalışmaların ekseriyetinde, istikrarsızlığa yol açan faktörler olarak, sosyal ve siyasal ayaklanmalar, gösteriler, askeri müdahaleler, sık kabine değişiklikleri gibi siyasal olgular öne çıkmaktadır. Siyasal istikrarın varlığına işaret olarak da şiddetin yokluğu, hükümetlerin anayasaların öngördüğü sürede görevde kalmaları, hükümet değişikliklerinin seçim yoluyla gerçekleşmesinden söz edilmektedir. Huntington geleneksel ve modern toplumlara göre geçişli (gelişen/değişen) toplumların siyasal şiddete ve istikrarsızlığa daha eğilimli olduğunu ileri sürmektedir. Bu tip toplumlarda istikrarsızlığın temel sebepleri olarak ihtilalci ayaklanmalar, askeri darbeler, isyanlar, uzun süren terör olayları öne çıkmaktadır. İşsizlik oranının yüksekliği, gelir dağılımında adaletsizlik, kamu kesimi bütçe açığının yüksekliği ve borçluluk düzeyinin sürdürülemez düzeye gelmesi gibi ekonomik nitelikli gelişmeler de istikrarsızlığa zemin hazırlamaktadır. Diğer taraftan askeri darbe ve müdahalelerle hükümetlerin değişimi, hükümetlerin değişim sıklığı ve seçmen tercihlerindeki oynaklıkta politik nitelikli istikrarsızlık nedenleridir (Tan, 2008, s. 6-7). Türkiye’de, çok partili demokratik siyasal

¹ Teknolojik yeniliklerin iktisadi analizlerinde ihmal edilmelerini Jewkes ve arkadaşları 3 nedene dayandırmaktadırlar. (1) iktisatçıların temel bilimden ve teknoloji konusundaki cahilliği, (2) çalışmalarını daha çok konjonktür hareketlerini ve istihdam konularına ayırmaları, (3) kullanılabilir istatistiklerin olmaması. Teknolojik yeniliklerin ihmal edilmesinin nedeni sadece bilgisizlik ve diğer faaliyetlerle ilgilenmelerine bağlanamaz. Aynı zamanda söz konusu iktisatçıların teknolojiyi (icat ve yenilikleri) dışsal değişken olarak kabul etme eğilimindedirler (Freeman, Soete, 2003, s. 3).

Türkiye Örneği

yaşama geçildiği 1950'den bugüne kadar siyasete belli aralıklarla (yaklaşık 10 yıl) doğrudan ve dolaylı olarak birçok askeri müdahalenin yapıldığını, sistemin yeniden kurulduğunu, daha sonra da ordunun gönüllü olarak yönetimi sivillere devrettiğini görüyoruz. 1950'den 2002 sonlarına kadar 58 hükümet kurulmuştur. Bu dönemde kurulan hükümetlerin ortalama ömrü 1 yıldan daha az olmuştur. Diğer taraftan sürekli değiştirilen seçim sistemleri, ekonomik istikrar paketleri ve devalüasyonlar, her askeri müdahale sonrası tamamen veya kısmen değiştirilen anayasalar Türkiye'de ciddi bir siyasal istikrarsızlığın yaşandığına işaret etmektedir.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından bu yana geçen 90 yıllık dönemin ilk 27 yılında ülke, tek parti iktidarı ile yönetilmiştir. Bu kesintisiz tek parti iktidarından sonra başlayan çok partili siyasal yaşamın başlamasından günümüze kadar geçen yaklaşık 63 yılın 39 yılı koalisyon ya da geçiş dönemi hükümetleri yönetimde kalmıştır. Geriye kalan 24 yıl ise çeşitli dönemlerde tek başına iktidarda bulunan hükümetler yönetimde kalmışlardır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisi kurumsallaşma sürecini tam olarak sağlayamamalarıdır. Kurumsallaşmanın tam olarak gerçekleşmediği ülkelerde ise ekonomik performans ile siyasi istikrar arasındaki etkileşim katsayısı daha da yüksek düzeyde olmaktadır. Nitekim 1989-2002 yılları arasında Türkiye'de 11 hükümet ve 15'ten fazla ekonomiden sorumlu bakanın değiştiği ve koalisyonla yönetimin olduğu bir ortamda siyasi istikrardan söz etmek mümkün değildir. Öte yandan, Türkiye'de iktidara gelen siyasi partiler istikrarlı hükümetler kuramadıkları gibi, parti programlarını da uygulamaya koyabilecek bir zamana da sahip olamamışlardır. Yine 1989-2002 yılları arasında hükümetlerin iktidarda kaldıkları süre yaklaşık olarak bir yıla tekabül etmektedir. Bu dönemde iktisadi **büyüme ortalama %3.3 düzeyinde gerçekleşmiştir.** İktidarların kısa vadeli ve siyasi parçalanmışlığın olmasında, kısa aralıklarla tekrarlanan askeri müdahalelerin partilerin parçalanmasına veya yapay partilerin oluşmasına yol açması ve güçlü bir siyasi partinin iktidara gelmesinin engellenmesi etkili olmuştur. Bunun sonucu olarak da makro ekonomik performansın arzulanan düzeyde gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. Siyasi iktidarların seçim ekonomilerini uygulamaları, Türkiye'deki istikrarsızlığı kronikleştirmiştir. Kısa vadeli ve zayıf hükümetlerin kurulduğu süreçlerde makro ekonomik dengelerin sürdürülemez konuma ulaştığı durumlarda ise ekonomik sorunların aşılması için istikrar programları uygulanmıştır (Darbeleri Araştırma Komisyonu Raporu, s. 1265-66). **Siyasi istikrarın olduğu 2003-2012 döneminde Türkiye ortalama % 6.1 oranında büyümüştür.**

Kalaycıoğlu'na göre Türkiye'de demokratik normların elitler/aydınlar tarafından içselleştirilmemesi demokratikleşmeyi zorlaştırmakta, istikrarı engellemektedir. Siyasal elitler arasındaki güven, hoşgörü, uygar davranma ve kurallara uyma eğilimi zora girmektedir. Bu aslında Türk siyasal elitinde kısa vadeli çıkar eğiliminin hakim olmasından kaynaklanmaktadır ki, bunun sonucunda oluşan siyaset biçimi, ahlak dışı partiliktir (Tan, 2008, s. 25). Siyasal ahlâkın olmadığı ülkelerde siyasi istikrardan söz etmek mümkün değildir.

Oligarşik Bürokrasi ve Ekonomi: Oligarşik² bürokratik yapı ekonominin performansını etkileyen önemli bir faktördür. Temel prensip olarak bürokrasi hükümete bağlı olarak çalışan bir kurumdur. Ancak ekonominin performansını yakından etkilemektedir. Zira birçok kararda olduğu gibi, iktisadi kararların hem alınmasında hem de uygulanmasında hükümeti yönlendiren bir kurumdur. Bu konuda ne kadar güce sahip olacağı ve bu gücü nasıl kullanacağı hükümetin tavrına bağlıdır. Hükümetin tavrının yanı sıra, alınacak iktisadi kararın niteliği de bu süreçte, bürokrasinin rolünü belirlemektedir. Karar alınacak konu ne kadar karmaşık, ne kadar uzmanlık gerektirir nitelikteyse, bürokrasinin ağırlığı da o kadar fazla olacaktır. Bürokrasi bu süreçlerde zaman zaman bağımsız bir siyasal güç haline gelebilmektedir. Gerek parlamento gerek hükümet, özellikle karmaşık konularda, aslında çok önemli sonuçları olabilecek detayların düzenlenmesini genellikle bürokrasiye bırakmaktadır. Bu, birçok ülkede bürokrasinin anayasal ve demokratik denetimden kaçarak keyfi uygulamalarda bulunmasına neden olabilmektedir. Hükümetlerin gücünü ve nüfuzunu çok sayıda alana yaydığı durumlarda, bürokrasinin hükümetten bağımsız bir siyasal güç haline gelerek bu gücünü istediği gibi kullanma olanağı artmaktadır (Coşar, Örs, 1996, s. 29). Bürokrasi, ekonomik kararların alınmasında, hükümetten daha etkin olduğu durumlarda ise ekonominin performansını önemli oranda etkilemektedir.

Yargı ve Ekonomi: Yargı direk değil, verdiği kararlarla ekonomiyi dolaylı etkileyen bir kurumdur. Özellikle adaletten yoksun taraflı yargı kararları ekonomiyi ciddi biçimde etkilediğini görmek mümkündür. 2002'den itibaren Türkiye her yıl artan bir büyüme trendine girmişken 2007 yılında büyümede düşüş yaşanmıştır. 2007 yılında Türkiye ekonomisindeki küçülmenin nedeni yargı kararlarıdır. Bu anlamda Anayasa Mahkemesinin 367 kararı ve bunun akabinde oluşan belirsizlik ortamı iktisadi karar birimlerini tereddüde sürüklemiştir. Bunun dışında Danıştay'ın özelleştirme kararlarına yönelik iptal kararları, keza anayasa mahkemesinin 2B kararları (orman vasfını yitirmiş arazilerin ekonomiye kazandırılması) ve yabancı sermayenin ülkeye girişine yönelik düzenlemelerle ilgili kararları örnek verilebilir. 2008 yılının ilk yarısı iktidar partisinin kapatılması için Anayasa Mahkemesine açılan kapatma davası ve Anayasa Mahkemesinin iktidar partisine yönelik kapatma/kapatmama kararı ile yine Anayasa Mahkemesinin TBMM'nin Anayasa ve yasalarda değişiklik yapma yetkisini kısıtlamaya yönelik kararlarının gölgesi altında kaybedilmiştir. Hatta yargı organlarının düşüncüyü ifade etme özgürlüğüne yönelik kararlarının ekonomiyi nasıl etkilediğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Zira bu tip kararlar Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin bozulmasına ve dolayısıyla ekonominin bundan olumsuz bir biçimde etkilenmesine neden olmuştur. Sonuç olarak yargının adaletten yoksun, insan haklarını kısıtlamaya dönük kararları ile siyaseti etkilemeye dönük kararları ekonomiyi doğrudan etkilemiştir.

İktidar-Muhalefet İlişkisi ve Ekonomi: Demokrasinin gelişmesiyle birlikte siyasal partiler siyaseti yönlendiren kurumlar haline gelmişlerdir. Siyasi partilerin örgütlü ve disiplinli kurumlara dönüşmeleri, parti programları üzerine yoğunlaşmaları

² Oligarşi, siyasal gücün birkaç kişilik bir grubun elinde toplandığı yönetimdir. Gerçek iktidarın birkaç kişinin, bir grubun, birkaç ailenin veya bir sınıfın elinde bulunduğu idare tarzıdır. Oligarşik Yönetimde sosyal ve siyasi hakların sınırlandırılmakta, kamu gücünün belli bir azınlık lehine adaletsizce kullanılmaktadır.

Türkiye Örneği

ile yasama-yürütme ayrımının, yani kimlerin yasaları yapacağı, kimlerin uygulayacağı ayrımının önemini azaltarak, parti programlarının gerçekleştirilmesi yönünde kararların alınması ve uygulanmasının önemini artırmıştır. Bu nedenle, yasama-yürütme ayrımı ve çatışması yerine iktidar-muhalefet ayrımı ve çatışması siyasetin temel unsuru olarak ortaya çıkmıştır (Turan, 1978, s. 5-6). Diğer taraftan Türkiye’de siyasal muhalefet belli bir programa ve politikaya yönelik olmak yerine, iktidarı alaşağı etmenin planlarını yapan bir muhalefet olmuştur. 2000’li yıllardan önce iktidar, muhalefeti kendi iktidarını tehdit eden bir unsur olarak görmüştür. İktidar ve muhalefet arasındaki bu gerginlik ve düşmanlık, karşılıklı olarak birbirlerinin varlıklarına katlanamama, birbirlerini yok etmeye çalışma biçiminde cereyan etmiş, siyasal yarışma normal usullerin dışına çıkmıştır. 2000’li yıllardan sonra ise vesayetçi sistemin fiili olarak sona ermesiyle iktidar, muhalefeti iktidarı tehdit eden bir unsur olarak görme yerine, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin önünü tıkamaya çalışan bir unsur olarak görmeye başlamıştır. Vesayetçi düzeni savunan siyasal partiler, genellikle eğitim görmüş aydın, bürokrat ve askerler tarafından kurulmuş, toplumun belirli kesimlerini temsil etme kaygısı taşımamışlardır (Coşar, Örs, 1996, s. 37-38). Bir başka anlatımla Türk siyasal partilerinin büyük bir kısmının toplumdaki farklılıkları yansıtmaktan ziyade, karşı-seçkin hareketleri olarak örgütlenmişlerdir. Bu örgüt yapıları ile özellikle muhalif partiler, ekonomik ve sosyal değişim ile birlikte toplumda farklı çıkarlara sahip kesimlerin ayrı ayrı kendilerini temsil edecek partilere ihtiyaç duyması sonucu oluşan fonksiyonel partiler değildir (Coşar, Örs, 1996, s. 35). Muhalif partiler, temel hedef olarak belirli görüşleri, programları temsil etmek, iktidara geldiklerinde bunları uygulamak yerine, iktidarı ne olursa olsun devirme yolunu seçmişlerdir. Örneğin, muhalefet için iktidarı devirmek o kadar birincil hedef olmuştur ki, temelde birbiri ile uzlaşamaz muhalif partiler bu hedefe ulaşmak için birlik olabilmişlerdir (Turgut, 1986, s. 35). İktidar-muhalefet ilişkilerinde, muhalefet iktidarın politikalarını eleştiren, kendi görüş ve tercihlerini kamuoyuna ilan eden ve bu doğrultuda kararlar alınması için iktidarı etkilemeye çalışan partiler olarak işlev görmemiştir. Bunun yerine iktidarı karalamak, devirmek için olağan hatta yasal olmayan yolları deneyebilmişlerdir. Türkiye’de yaygın muhalefet anlayışı yapıcı değil yıkıcı niteliktedir. Bu nedenle partilerarası rekabet kolaylıkla kutuplaşmaya dönüşebilmektedir (Coşar, Örs, 1996, s. 38). Bu durum sonuçta hükümetlerin kurulmasını güçleştirmekte, muhalefete düşen partiler muhalif olmayı iktidar partisini iktidardan düşürme ile eşdeğerde görmektedirler.

Muhalefetin “mutlak muhalefet” anlayışı ekonomiyi derinden etkilemektedir. Türkiye’de siyasal partiler, sorumlu siyaset anlayışından uzak, iktidar hırsı ile hareket etmektedirler. Özellikle ana muhalefet partisi seçimin ertesi günü iktidarın her yaptığının ülke ekonomisinin aleyhine imiş gibi sunmakta ve iktidarı halk nezdinde yargılama yerine yargı organlarında yargılama yollarını seçmektedir. Meclis çatısı altında muhalefet etmekten ziyade yargısal yollarla (yargısal kurumlar nezdinde) mücadele etme yolunu seçmektedir. Hatta muhalefet partileri iktidarı elde etmeyi iktidar partilerinin şu ya da bu yolla kapatılmasında aramaktadırlar. Halk tarafından seçilen ve iktidara getirilen bir partinin ülkeye hizmet etmesinin yolları tıkamaya çalışması ve onun iktidardan uzaklaştırılması için gereken ne ise meşru ya da hukuki olup olmamasına bakılmaksızın sorumsuzca bir muhalefet anlayışı ortaya konulmaktadır. Bunun en son örneklerinden birisi 2007 yılının ekonomik anlamda kayıp yıl olmasının nedeni, muhalefet partilerinin cumhurbaşkanlığı seçim sürecini tıkamaya yönelik çalışmalarıdır. Yine muhalefet partisinin aynı yıl yapılan seçimlerin arkasından iktidara getirilen bir partinin kapatılmasına seyirci kalması hatta desteklemesi 2008

yılının ilk yarısında ekonominin kötüleşmesinin ana nedeni olmuştur. Muhalefet partilerinin, mutlak muhalefet anlayışını Türkiye’de 30 yıldır devam etmekte olan terör olaylarını bitirmeye dönük olarak yürütülen ve adına “çözüm süreci” denilen barış ve kardeşliği yeniden inşa etmeye dönük politikaya karşı gösterdikleri dirençte de görmek mümkündür.

Terör ve ekonomi: Ekonomik büyüme ve kalkınma sadece maddi ilerleme ile gerçekleşmediği artık çok iyi bilinmektedir. Büyüme ve Kalkınma eğitim, sağlık, adalet, özgürlük, güvenlik, istikrar ve sağlıklı kurumların inşa edilmiş olması gibi çok sayıda faktörde başarılı olmayı gerektiriyor. Böyle olmakla birlikte iktisatçılar güvenlikle ilgili problemleri daha çok hukukçulara, askerlere ve politikacılara bırakırlar. Oysa güvenlik genelde ekonominin, özeldel kalkınmanın temelidir. 2011 yılı Dünya Bankası'nın yıllık Kalkınma Raporu bu konuyu ele almıştır. Rapor, güvenlik ve kalkınma çıktıları arasında güçlü bağların olduğu üzerine inşa edilmiştir. Ekonomi ile güvenlik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Güvenliğin sağlandığı (terörün olmadığı) ülkeler ekonomik hedeflerine daha hızlı bir şekilde ulaşabilmektedirler (World Development Report 2011: Conflict, Security, and Development). Güvenliğin sağlanamayışı en görünür şekilde insanların ölümüne, yer değiştirmesine, beşeri ve fiziksel sermayenin tahribine neden olmakta ve büyümeyi kesintiye uğratmaktadır. Çatışmalı bir ortamın olduğu gelişmekte olan bir ülkenin yaklaşık otuz yılına mal olabilmektedir. Örneğin 1990'lı yılların başında Burkina Faso ve Burundi kişi başına gelir ve büyüme bakımından benzer durumları paylaşıyordu. Burundi'de ortaya çıkan yoğun şiddet ülkeyi büyüme yolundan saptırarak, ülkede 20 yıl kadar bir süre gelirdel büyüme kaybı yaşanmış ve gelir düzeyi ülkenin 1970'li yıllardaki düzeyine gerilemiştir. Terör gibi insanlık dışı eylemlerin ekonomik faaliyetleri engellediği gibi istikrarsızlığa ve nüfusun yer değiştirmesine (göçe) neden olmaktadır. Terörün yoğun yaşandığı yerlerde üretim, yatırım ve ticaret durma noktasına gelmektedir. Öte yandan şiddet, okul altyapılarını tahrip etmekte, öğretmenleri yerinden etmekte ve okuma/okullaşma kesintiye uğramaktadır. Terörün dolaylı maliyetleri ise sağlık, koruma, emniyet ve özel güvenlik harcamalarının artışı şeklinde ortaya çıkmakta; özel yatırımların azalmasına neden olmakta; çalışma yaşamının diğer alanlarına da yansarak, manzara daha da inanılmaz boyutlara çıkmaktadır. Dolaylı maliyetlerden biri de ekonomik verimlilik üzerinde olumsuz etki eden askeri harcamaların artmasıdır. Bu artış kalkınma ve beşeri sermayeyi geliştirmeye yönlendirilecek yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Raporda insanların niçin (1) ayrılıkçı bir hareketin veya (2) yasadışı bir çetenin içine girdikleri üzerinde de durulmuştur. Kendisine göre bir neden ileri sürmeye çalışanların sayısı birincisi için sadece yüzde 13 ve ikincisi için sadece yüzde 8'dir. Oysa işsizlik nedeniyle girenlerin sayısı birincisi için % 40'a varırken, ikincisi için % 46'ya çıkmaktadır. Rapordaki bu bilgilerden hareketle, İnsanların, ayrılıkçı bir hareketin veya yasadışı bir çetenin içine girmelerinde ekonomik nedenler tek neden olmamakla birlikte, ihmal edilemeyecek kadar ciddi bir neden oluşturmaktadır.

Askeri darbe ve müdahalelerin ekonominin performansı üzerine etkisi: Normal demokratik ülkelerde ordu kendi uzmanlık alanlarını ilgilendiren konularda özellikle ülkenin dış tehditlere karşı korunmasında hayati fonksiyonlara sahiptir. Oysa Türkiye'de orduyu temsil eden Genel Kurmay başkanlığı Türk siyasal hayatını derinden etkileyen kararlar almakta, bildiriler yayınlamakta ve belli kararların alınması için baskı yapabilmektedir. Türkiye'de 1945 yılında çok partili demokratik siyasal yaşama geçilmesinden günümüze kadar değişik çap ve düzeylerde birçok defa

Türkiye Örneği

askeri darbe ve müdahaleler olmuştur. Askeri darbe, sivil yönetimin silahlı kuvvetlerce zorla görevden uzaklaştırılması ve ülke yönetimini ellerine almaları (27 Mayıs 1960 askeri darbesi ve 12 Eylül 1980 askeri darbesi gibi) dir. Askeri müdahale derken de; silahlı kuvvetlerin özellikle sivil hükümet ve parlamento üzerinde yazılı ve sözlü beyanlarla baskılar kurarak belli kararların alınmasına ve hükümet değişikliklerine neden olacak şekilde (12 Mart 1971 askeri muhtırası ve 28 Şubat 1997 askeri müdahalesi) müdahalelerde bulunması kast edilmektedir (Tan, 2008, s. 2).

Genelkurmayın bu tip davranışları Türkiye ekonomisinin istikrarsızlaşmasına yol açmaktadır. Daha açıkçası ekonomi, ilk bakışta ekonomik olmayan bu tip kurumların davranışlarından olumsuz etkilenmektedir. Bunun örneklerini yakın tarihten görmek mümkündür. 28 Şubat öncesi ekonomi rakamları, ekonominin iyi yolda olduğunu göstermektedir (Meclis Darbeleri Araştırma Komisyonu Raporu, 2012, s. 1269). Hatta koalisyon dönemleri ekonomilerinin en iyisidir. Süreç sonrasında ekonomik göstergelerin ve ekonomik dengelerin hızla bozulduğuna, bankaların içinin boşaltıldığına ve Türk insanının tasarruflarının boşa harcandığına tanık olunmuş ve sonuçta Türk ekonomisi tarihinde hiç görülmemiş bir krizle karşı karşıya gelmiştir. Yaşanan bu krizi, sürecin dominant kurumuna bağlamak doğru değil ama mevcut üçlü koalisyon iktidarının da bu süreç sonrasında ortaya çıktığı da bir realitedir. Krizin sorumlusu elbette iktidardır ama bu iktidarın oluşmasına katkı sağlayan kurumlar da bir o kadar sorumludur. Böyle bir sürecin yaşanmasına siyaset kurumları özellikle muhalefet partileri seyirci kalmış, sorumlu davranmayarak siyaset dışı kurumların siyasete müdahale etmesine zemin hazırlamışlardır. Nitekim darbe yapan askeri konsey, askeri müdahalelerin/darbelerin gerekçeleri arasında iktidar-muhalefet anlaşmazlığı/gerginliğine de yer vermektedir. Bir başka deyişle iktidar muhalefet çatışması askeri müdahaleleri meşrulaştırma da bir araç olarak ileri sürülmektedir. İkinci örnek yukarıda bahsedilen 2007 yılının ekonomik anlamda kötü gitmesinin tek sebebi Cumhurbaşkanlığı seçimleridir. Mevcut yasal düzenlemeler (bir askeri müdahale sonrası yapılmış bir anayasa hükmü) bu seçimin kriz olmaksızın atlatılmasını mümkün kılmaktadır. Buna rağmen muhalefet partilerinin sorumsuz davranışları ve genelkurmay başkanlığının yayınladığı bildirimlerle Anayasal sürecin işlemesine mani olmuşlardır. Özünde iktisadi olmayan kurumların davranışları 2007 yılı ekonomisinin bir önceki yıla göre daralmasına neden olmuştur. (Oysa **iç ve dış ekonomik konjonktür bu düşüşe müsait değildi**).

Diğer taraftan yabancı sermayenin bir ülkede yatırım yapması için siyasi, ekonomik istikrar ve kârlılık oranları önemli faktörler arasında bulunmaktadır. Bu anlamda sık sık darbelerin yapıldığı, konuşulduğu ya da tehlikesinin bulunduğu ekonomilerde yabancı sermaye girişleri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bunun yanında fiyat istikrarının olmadığı, piyasada güven unsurunun eksik bulunduğu ve kârlılık oranlarının tahmin edilemediği ekonomilerde doğrudan yabancı sermaye girişleri beklentilerin altında kalmaktadır. Küresel bazda sermaye girişlerine yönelik genel eğilimlerin yoğunlaştığı 1994-2001 yılları arasında Türkiye'ye yönelik doğrudan sermaye yatırımları beklentilerin altında kalmıştır. Meksika ve Brezilya örneklerinde 1995-2000 periyodu için doğrudan yabancı sermaye girişlerinin gayri safi yurtiçi hâsilaya oranı Brezilya'da yüzde 3 ve Meksika'da yüzde 3,2 düzeyinde iken ilgili yıllarda Türkiye için bu oran yüzde 0,4 seviyesindedir. Milli gelirin yüzde 2 seviyesinde sermaye girişlerinin olacağını varsaydığımız takdirde 16,5 milyar ABD doları daha fazla net doğrudan yabancı sermaye girişlerinin olacağını söyleyebiliriz. Türkiye'de bir taraftan yatırım ve üretimde bulunması için yurt dışından yabancı sermayenin gelmesi

istenirken, diğer taraftan da kendi bünyesinde bulunan yerli sermayenin bir kısmına yeşil sermaye adı verilerek, sahiplerinin yatırımlarını engelleme veya ürettikleri malların bazı kurumlarda satışına izin verilmeme gibi bir uygulama 28 Şubat darbesi sonrasında yaşanmıştır (Meclis Darbeleri Araştırma Komisyonu Raporu, 2012, s. 148).

Teorik ve Ampirik Literatür

Darbelerin ekonomi üzerine etkisi konusunda teorik birçok çalışmadan bahsedilebilir. Ancak bu konuda daha çok direkt darbeler yerine siyasal istikrarsızlık ekonomi ilişkisi üzerine yoğun olarak çalışmalara rastlanmaktadır. Siyasal istikrarsızlık daha genel bir kavramdır. Darbe ise siyasal istikrarsızlığa yol açan kavramlardan sadece biridir. Zira siyasi istikrarsızlık kavramı ile ayaklanma, darbe, iç savaş, terör, rejimin sürekliliği ve yönetimlerdeki değişim sıklığı kastedilmektedir. Siyasi istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkisi üzerine yapılan çalışmalarda temel bulgu siyasi istikrara sahip ekonomilerin, istikrarsız ekonomilere göre daha hızlı büyüme gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmalarda, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında kurulan teorik ve ampirik ilişkiler yöntem, zaman ve örnekler bakımından farklılık gösterse de yapılan çalışmalar, büyüme sürecinde siyasi istikrarsızlığın büyümeyi etkileyen bir değişken olduğunu ortaya çıkarmıştır. Siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme açısından önemini Japonya ve Arjantin ekonomisi üzerinden görmek mümkündür. 1960'lı yıllarda Arjantin ekonomisinde kişi başına düşen milli gelir Japon ekonomisinden çok yüksektir. Fakat iki ülke arasındaki temel bir fark ülke ekonomilerinin performansını tayin eden bir unsur olmuştur. Arjantin'in siyasi tarihinin temel karakteristiği olan siyasal şiddet, darbe ve istikrarsızlık Arjantin ekonomisini Japon ekonomisinin çok gerisinde kalmasına neden olmuştur (Alesina v.d., 1996: 189). Siyasi istikrarın büyüme sürecinde bu denli belirleyici olması Türkiye'nin ekonomik büyüme sürecinin temel belirleyicilerinin ortaya konulması bakımından anlamlıdır. Zira Türkiye'nin siyasi tarihi darbeler, muhtıralar veya daha genel bir ifadeyle, anayasal olmayan yollarla iktidara gelme veya iktidardan uzaklaşma girişimleri açısından oldukça zengindir. Ordunun siyasete müdahalesi ve ülkeyi yönetme isteği hükümetlerin uygulayacağı ekonomi politikalarında bir belirsizlik ve en başta yatırım olmak üzere, sermaye birikimi, ekonomik büyüme v.b. birçok ekonomik değişkeni olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla Türkiye'deki siyasi istikrarsızlığın temel nedeni olan darbelerin Türkiye ekonomisi üzerine etkisini GSMH üzerinden ölçmek mümkündür.

Bu konuda yapılan önemli çalışmalardan birisi Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme analizidir. Çalışmada 1987-2007 yılları arası üç aylık veriler kullanılarak siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bir başka çalışma Leahy ve Whited'a (1996) aittir. Bu çalışmada İstikrarsızlığın yasal ve siyasal ortamda belirsizliğe yol açtığı üzerinde durulmuştur. Belirsizlik ise sermaye veya yatırım projelerinin beklenen reel getirisini düşürerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebileceği sonucuna ulaşmıştır (Leahy ve Whited, 1996: 64). Benzer bir çalışmada Calvo ve Drazen'e aittir. Çalışmaya göre politik istikrarsızlık yatırım kararlarını olumsuz yönde etkileyebilmekte (Calvo ve Drazen, 1997) ve ekonomik büyüme oranını düşürebilmektedir.

Öte yandan, büyüme literatüründe, siyasi istikrar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ampirik boyutunu konu alan çalışmaların çoğu yukarıdaki teorik

Türkiye Örneği

ilişkileri doğrudan niteliktedir. Alesina ve Perotti (1995), 1960- 1985 yılları arası ve 71 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, siyasi istikrarsızlığın yatırımlar ve dolayısıyla büyüme üzerinde olumsuz bir etki doğurduğunu ileri sürmüşlerdir. Alesina vd.'ne (1996) göre, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede, siyasi istikrarsızlık yatırım hacmini ve etkinliğini azaltarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, büyüme ve gelir üzerindeki negatif şok etki politik istikrarsızlığın artmasına katkıda bulunabilmektedir.

İktisadi büyüme ve siyasi istikrarsızlık arasındaki ilişkiyi konu alan bir diğer çalışma Berthelemy vd.'ne (2002) aittir. Bu çalışma, siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunduğunu göstermektedir. 1996-2001 yılları arası dönemi ve 22 Afrika ülkesini kapsayan çalışmaya göre, siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde negatif ve doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca, siyasi istikrarsızlığın özel yatırımlar üzerinde negatif ve dolaylı bir etkisinin bulunduğunu ve dolaylı olarak ekonomik büyümeyi etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan, Oliva ve Rivera (2002) istikrarın yabancı doğrudan yatırımları arttırarak, ekonomik büyümeyi dolaylı yoldan etkilediğini ileri sürmüşlerdir. De Haan ve Siermann (1995), Barro (1991, 1997) ve Chen ve Fengs, (1996) demokratikleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin aktarım mekanizması olarak siyasi istikrarı görmüş ve demokratikleşmenin öncelikle siyasi istikrarı arttırarak, fiziki sermaye birikimini ve ekonomik büyümeyi arttırdığını savunmuşlardır. Devereux ve Wen (1997), yatay kesit veri analizi kullanarak, siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada, yüksek siyasi istikrarsızlığın düşük bir ekonomik büyüme düzeyine ve yüksek kamu harcamalarına yol açtığını ileri sürmüşlerdir.

Özetle büyüme literatüründeki mevcut çalışmalar, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin farklı yönlerine vurgu yapmaktadırlar. Bazı çalışmalarda, doğrudan bir ilişkinin varlığına vurgu yapılmakla birlikte; çoğu çalışmada, dolaylı ilişkinin baskın olduğu üzerinde durulmaktadır. Diğer bazı çalışmalar ise siyasi istikrarsızlıktan ekonomik büyümeye doğru bir ilişkinin varlığı üzerinde dururken; karşılıklı ilişkinin mevcudiyetini saptayan çalışmalar azımsanmayacak düzeydedir. Son olarak, teorik ve ampirik literatürdeki genel eğilim, siyasi istikrarsızlığın doğrudan ve dolaylı kanallarla ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği doğrultusundadır (Arslan, 2011, s. 74)

Veri ve Metodoloji

Çalışmada klasik regresyon modeli kullanılmış ve darbelerin etkisi kukla değişken yardımıyla ele alınmıştır. Kurulan modelin analizi Eviews 7.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Veri seti

Darbelerin Türkiye ekonomisine etkisinin araştırılması amacıyla Türkiye'nin 1923-2012 yılları arası GSYH verileri kullanılmıştır. Çalışmada darbelerin gerçekleştiği yıllar için modele açıklayıcı değişken olarak kukla değişkenler ilave edilmiştir. Darbelerin etkisinin kukla değişken yardımıyla araştırılması yoluyla, GSYH'da darbe dönemlerinde yaşanan kırılmaların büyüklüğü belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada kullanılan veri seti Türkiye İstatistik Kurumu web sitesinden temin edilen ve 1923-2012 dönemini kapsayan ABD doları cinsinden GSYH verileridir. Veriler logaritmik değerleri ile modele alınmıştır. Modelimizin bağımlı değişkeni GSYH,

bağımsız değişkenler ise sırasıyla GSYH'nin bir gecikmeli değerleri ve darbe yılları için "1" ve diğer yıllar için "0" değerini alan kukla değişkendir. Sayılan değişkenler için öncelikle birim kök testi yapılmıştır. SIC bilgi kriterine göre belirlenen gecikme uzunluğuna bağlı ADF birim kök testi kullanılmıştır.

Metodoloji

En küçük kareler (E.K.K.) yöntemi, parametrik klasik (basit) doğrusal regresyon analizi modellerinde parametre tahminlerinde kullanılmaktadır. Regresyon analizi yöntemi, ilgilenilen sorunla ilgili örnek olarak alınmış gözlem değerleri kullanılarak hesaplanmaktadır. Modeldeki değerler EKK yönteminden elde edilen tahmini değerlerdir. Tahmin edilmeye çalışılan sonuç değişkeni (Y) ve sebep değişkeni (X) ile izah edilir. Çalışmada kullanılan regresyon modeli (1) eşitliğindeki gibidir:

$$Y = \alpha + \beta x + \varepsilon \quad (1)$$

Denklemden, α ; sabit olup, $X=0$ olduğunda Y 'nin aldığı değeri göstermektedir.

Y; bağımlı (sonuç) değişken olmakla birlikte belli bir hataya sahip olduğu varsayılır. Bu çalışmada GSYH'yi ifade etmektedir.

X; bağımsız (sebebi) değişkendir. Darbe şoklarını ifade etmektedir.

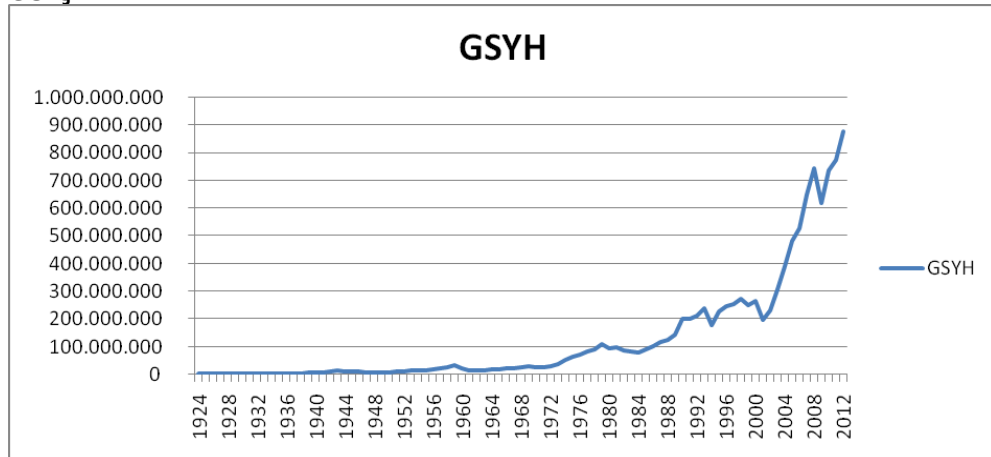
β ; ise regresyon katsayısı olup, bağımsız değişkende meydana gelen değişimin GSYH'de yol açtığı değişimin boyutunu göstermektedir.

ε ; tesadüfi hata terimi olup ortalaması sıfır, varyansı σ^2 olup normal dağılımlı olduğu varsayılır. Bu varsayım parametre tahminleri için değil katsayıların önem kontrolleri için gereklidir.

Ampirik Bulgular

Darbelerin ekonomi üzerine etkisi, GSYH'deki değişimlere bakılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Türkiye'de askeri darbelerin gerçekleştiği 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 tarihlerinin etkisi modelimize ilave edilen kukla değişkenler yardımıyla analiz edilmiştir. Modelimizde GSYH'nin gecikmeli değerlerinin ve darbe dönemlerinin etkisini gösteren kukla değişkenimizin katsayıları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu dönemde gerçekleşen GSYH grafik olarak gösterildiğinde şöyle bir grafik karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 1. Türkiye'de 1923-2012 Döneminde ABD Doları Cinsinden GSYH'nin Gelişimi

Grafik 1. Türkiye’de askeri darbelerin gerçekleştiği 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 tarihlerinin hemen ardından ortaya çıkan krizlerin GSYH’de sebep oldukları azalmaları görsel olarak ortaya koymaktadır. Ekonomik krizlerin tetikleyicileri olarak değerlendirildiğinde darbelerin, Türkiye’nin GSYH’si üzerindeki olumsuz etkisi net olarak görülmektedir.

Tablo: 1 - GSYH Birim Kök Analizi Sonuçları

Test	Düzy		Birinci Fark	
	Sabit	Sabit ve Trend	Sabit	Sabit ve Trend
DF	5.451 [1.000]	1.695 [1.000]	-6.556*** [0.0000]	-8.447*** [0.0000]
ADF	6.612 (4) [1.000]	1.695 (0) [1.000]	-6.556*** (0) [0.0000]	-8.447*** (0) [0.0000]
PP	13.298 [1.000]	5.103 [1.000]	-6.578*** [0.0000]	-8.375*** [0.0000]

ADF testinde uygun gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir. PP testinde “Barlett kernel” yöntemi ve bant genişliği (bandwith) “Newey West bandwith” yöntemi kullanılmıştır. Parantez içerisindeki değerler, optimum gecikme uzunluğunu göstermektedir.

Köşeli parantez içerisindeki rakamlar, olasılık (p-value) değerlerini göstermektedir. ***, ** ve * sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlam düzeylerini göstermektedir.

Birim kök analizi sonuçları Tablo.1’de sunulmuştur. Dickey-Fuller, Augmented Dickey-Fuller ve Phillips-Perron test sonuçlarına göre GSYH serisinin birinci farkında Sabitli ve Sabit ve Trendli Modellerde %1 anlam düzeyinde durağan olduğu görülmektedir.

Darbe kaynaklı şokların GSYH üzerine etkisi ortaya koyabilmek için kullanılan regresyon modeli denklem (2)’deki gibidir.

$$LGSYH = \alpha_0 + \alpha_1 GSYH_{t-1} + DRB + \varepsilon \quad (2)$$

Bağımlı Değişken: LGSYH

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Prob. Değeri
LGSYHt-1	0,99***	0,011	0.0000
KUK (Darbe Yılları için 1)	-0,26***	0,098	0.0089

$$LGSYH = 0,097 + 0,99GSYH_{t-1} - 0,26DRB + \varepsilon \quad R^2=0,98\text{’dir.}$$

Modelimizde değişen varyans problemi White testi ile sınanmıştır ve değişen varyans probleminin olmadığı tespit edilmiştir. Otokorelasyon sorunu Breusch-Godfrey Serial Correlation LM testi ile araştırılmış ve yine modelimizde ardışık bağımlılık sorunu olmadığı görülmüştür. Ayrıca, modelimizin hata terimlerinin normal dağılımlı olduğu görülmüştür.

Regresyon analizi sonuçlarımıza göre darbe dönemlerinin GSYH üzerinde negatif yönde bir etkisi olduğu görülmektedir. Elde edilen regresyon analizi sonuçlarına göre 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 tarihlerinde yaşanan darbelerin GSYH’ya dolayısıyla da Türkiye ekonomisine ortalama %26 dolayında olumsuz etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Bulgular ve Öneriler

Bu çalışmada genel olarak iktisadi analizlerde sabit kabul edilen değişkenlerin ekonomiyi nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Daha spesifik olarak darbelerin ve darbe teşebbüslerinin ekonomi üzerine etkileri analiz edilmiştir. Yapılan ekonometrik çalışma sonucunda ulaşılan sonuç, darbe ve darbe teşebbüslerinin ekonominin en önemli performans göstergesi olan GSMH'yi yaklaşık %26 düzeyinde olumsuz etkilediğini ve ekonominin darbe dönemlerinde $\frac{1}{4}$ oranında küçüldüğünü göstermektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle şu yorumu yapmak mümkündür. Ekonomide istikrar, iktisat politikası araçları denilen mali araçlar, parasal araçlar, kontrol araçları ve kurumsal araçlardan daha çok iktisadi analizlerde dışsal değişken olarak kabul edilen siyaset, yargı ve askeri kurumların kararlarından etkilenmektedir. Bu kurumlardan bir ya da bir kaçının yanlış kararları ekonomiyi bir bütün olarak etkilemektedir. Ekonomide dengeler o kadar kırılgan ki bunu tarif etmek için "ekonomide bıçak sırtı bir denge"den bahsedilir. Siyasi ya da hukuki bir karar ekonomiyi etkilediği gibi askeri kurumların ülke yönetimine ilişkin karar ya da bildirimleri de bir ülke ekonomisini temelden sarsmaktadır. Bozulan dengeleri yeniden sağlamak için iktisat politikaları yetersiz kalabilmektedir. Sonuç olarak ekonomik istikrar siyaset kurumundan, yargısal kararlardan ve askeri birimlerin davranış ve bildirimlerinden bağımsız değildir. Bu nedenle daha iyi bir ekonomik performans için:

1. Barış ve huzur ortamını sağlayacak, darbe ve darbe teşebbüslerini önleyecek hukuksal düzenlemelerin yapılması ekonominin canlanması bakımından en az iktisadi unsurlar kadar önemlidir. Doğal felaketlerden ziyade, bir ülkenin başına gelebilecek en büyük felaket anarşi, terör ve askeri darbelerdir. Bunları önleyecek hukuksal tedbirler alınmalıdır.
2. Her kurum ve kuruluş kendi asli fonksiyonlarını en iyi şekilde yerine getirme çabası içinde olmalıdır.
3. Bu kurum ve kuruluşlar birbirlerinin görev alanlarına saygı göstermeli ve müdahale etmemelidir.
4. Kurumlar arası çatışmalar yerine kurumlar arası işbirlikleri özendirilmelidir.
5. Siyasal anlamda muhalif partiler yıkıcı değil yapıcı bir rekabet anlayışı içeren stratejiler geliştirmelidirler.

Kaynakça

- Acar, G. T., (2008), İktisadi Değişirmek: Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Alesina, A. ve Perotti, R. (1995) "Income Distribution, Political Stability and Investment", *European Economic Review*, 40:1203-1220.
- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N. ve Swagel, P. (1996) "Political Stability and Economic Growth", *Journal of Economic Growth*, 1 (2): 189-211.
- Arslan Ü. (2011), Siyasal İstikrarsızlık ve ekonomik Performans: Türkiye Örneği, Ege Akademik Bakış, Cilt: 11, Sayı;1
- Barro, R. (1997) The Determinants of Economic Growth; A Cross Country Empirical Study, Cambridge MA: MIT Press. Barro, R. J. (1991) "Economic Growth in a Cross Section of Countries,", *Quarterly Journal of Economics*, 106 (2): 407-444.
- Berthelemy, J., Kauffmann, C., Renard, L. ve Wegner, L. (2000) "Political Instability, Political Regimes and Economic Performance in African Countries", Draft Paper for African Economic Outlook, Paris. Chen, B. ve Feng, Y. (1996) "Some Political Determinants of Economic Growth: Theory and Empirical Implication", *European Journal of Political Economy*, 12: 607-27.
- Calvo G. and Drazen, A. (1997) Uncertain duration of reform: dynamic implications. NBER working paper 5925.
- Coşar, N., ve Örs, B., (1996), "Türkiye'de İktisat Politikalarında İstikrarsızlığa Neden Olan Siyasal Etmenler", *Toplum ve Ekonomi*, Sayı: 9.
- De Haan, J. ve Siermann, C.L.J. (1995) "New Evidence on the Relationship Between Democracy and Economics Growth", *Public Choice*, 86: 175-98.
- Devereux, M. B. ve Wen, J. (1997) "Political Instability, Capital Taxation and Growth", *European Economic Review*, 42: 1635-1651.
- Eckstein, H., (1992), *Regarding Politics*, California: University of Press.
- Johansen, S. (1988) "Statistical Analysis of Cointegration Vectors", *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3): 231-54.
- Johansen, S. ve Katarina, J. (1990) "Maximum Likelihood estimation and Inference on Cointegration- with Applications to the Demand for Money", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52/ 2: 169-210. Leahy J. V. ve Whited T. M. (1996) "The Effect of Uncertainty on Investment Some Stylized Facts", *Journal of Money, Credit and Banking*, 28(1): 64-83.
- Murphy, K., Sleifer, A. ve Vishny, R. (1991), "The Allocation of Talent: Implications for Growth", *Quarterly Journal of Economics*, 106: 503-530.
- Oliva, M. ve Rivera-Batiz, L. A. (2002) "Political Institutions, Capital Flows, and Developing Country Growth: An Empirical Investigation", *Review of Development Economics*, 6: 248-62. Ünsal E. (2007), *Makro İktisat*, İmaj yayınevi, 7. Baskı, Ankara.
- Tan M., (2008), Türkiye'de Askeri Darbelerin Siyasal İstikrar Üzerine Üzerindeki Etkileri, yayınlanmamış doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turan İ. (1978), "Parlamentar Demokraside Denetim işlevi ve Türkiye", AÜ Siyasal bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 33, No: 1-2.
- Turgut N. (1986), "Türkiye'de Siyasal Muhalefet olgusu ve Anlayışı", *Türk siyasal Hayatının Gelişimi*, Der. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Der Yayınları, İstanbul.

World Bank, World Development Report 2011: Conflict, Security, and Development.